

Відгук

**офіційного опонента доктора мистецтвознавства,
професора Львівської національної академії мистецтв**

Шмагала Ростислава Тарасовича

на дисертацію Матоліч Ірини Яремівни

**«Соціальні та культурологічні засади українського мистецтвознавства
кінця XX – початку XXI століття» (225 с., Додатки А, Б, В)**

на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства

за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури

(мистецтвознавство)

Самоусвідомлення будь-якої науки є необхідний базовий чинник і ресурс її подальшого прогресу. Проходячи ряд еволюційних стадій свого розвитку, будь-яка наука повинна досягти етапу самоаналізу і вироблення критеріїв самооцінки, тобто стати об'єктом і предметом вивчення водночас. На цьому непростому етапі одним з ефективних методів дослідження є зміна точок зору, аналіз не методологією, зконструйованою «з середини» науки, а за допомогою апарату суміжних галузей наукового пізнання.

Саме такий методологічний підхід обрала для дисертаційного дослідження українського мистецтвознавства кінця XX – початку XXI століття Ірина Яремівна Матоліч. Вона поставила предметом дослідження у галузі «теорія та історія культури» тенденції розвитку мистецтвознавчої науки, тематику досліджень, провідні осередки та вміст наукових збірників праць. Усе це покликане вирішити мету дисертації, що полягає у визначенні особливостей розвитку і виявленні соціальних та культурологічних засад мистецтвознавства в Україні за останні півстоліття. Безсумнівно актуальна тема окреслила і низку важливих і актуальних завдань, що стосуються зародження, розвитку науки, типологічного аналізу праць основних мистецтвознавчих видань та ін. Територіальні межі такого об'ємного матеріалу логічно звужені до акцентів на основних містах – Києві, Харкові, Львові.

У Вступі дисертації одразу ж справедливо акцентовано на комплексі проблем соціального характеру, що «звужують» потенціал численних граней мистецтвознавства: музеології, артменеджменту, дизайнознавства, артжурналістики та ін. в сучасній Україні. Дослідження Ірини Матоліч не зупиняється лише на «діагностиці» розвитку і сучасного стану мистецтвознавства. Вона робить значний внесок у практику. В процесі дослідження було видано бібліографічний довідник провідних мистецтвознавців України, топологізовано джерела та видання, що є вкрай необхідною і корисною довідковою базою кожного науковця чи установи, дотичних до мистецтвознавства.

У розділі 1 «Історіографія, методика і джерела дослідження» дисертантка вдало обирає методологічні орієнтири, базові теоретичні праці, ретельно аналізуючи не лише монографії, але й сотні статей численних авторів.

Уваги заслуговують сторінки розділу, де висловлюються самостійні погляди автора на причинно-наслідкові зв'язки у пропорційному співвідношенні розвитку головних складових мистецтвознавства: історії, теорії та критики. Подається об'єктивний висновок про нестачу і часту описовість літератури з питань діяльності українських дослідників мистецтва, «... не зовсім цілісне осмислення і систематизацію фактів» [с. 30 дисертації]. Невистарчає й праць, які б торкалися майбутньої стратегії українського мистецтвознавства. З цією заключною тезою 1-го розділу я також цілковито згідний.

Розділ 2-й «Становлення мистецтвознавства та художньої критики в Україні» висвітлює його зародження (2.1); розвиток у середині – другій половині ХХ ст. (2.2). Тут автор побіжно переглядає здобутки і наукові праці провідних мистецтвознавців – фундаторів науки в Україні, її розвиток у 2-й половині ХХ ст. Робиться наголос на ідеологічній кон'юнктурі мистецтвознавства радянського часу, компліментарному характері публікацій, таких ідеологічних рисах, як «народність», цензурована вибірковість тематики досліджень. Простежуються пріоритетні напрямки

досліджень персоналій, їхнє значення та оцінки «колег по цеху», фактори, що стримували розвиток тогочасної науки: брак ширшого діапазону знань, конференцій, можливостей публікацій, контроль з боку влади.

У розділі 3 «Наукові установи мистецтвознавчого профілю» проводиться структурування та аналіз діяльності інституцій – осередків науки про мистецтво. Цілісне узагальнення обширного інформаційного фактажу є головною метою розділу. Дисертантка зібрала багату інформацію, яка однак не в'яжеться логістикою причинно-наслідкових зв'язків щодо виникнення, розвитку, реорганізацій тих чи інших осередків науки та аспектів їхньої діяльності. Текст має характер зібраних звітів діяльності за різні роки згадуваних установ, підкріплений посиланнями, тому з ним важко не погодитися. Зрозуміло, що глибший аналіз цього матеріалу є неможливим в обсягах кандидатської дисертації молодого науковця. Так само можна охарактеризувати виклад матеріалу 4-го Розділу «Діяльність навчальних закладів мистецтвознавчого спрямування в Україні». Він охоплює аналіз методологічних принципів роботи мистецтвознавчих кафедр. На мою думку, тут надто багато сторінок присвячено загальній історії навчальних закладів, тоді як слід було сконцентруватися саме на діяльності кафедр мистецтвознавчого спрямування. Натомість, в історичній преамбулі підрозділу 4.3, що присвячений кафедрі історії і теорії мистецтва ЛНАМ, упущено деякі важливі етапи становлення мистецтвознавства у Львові. (Див. статтю: Шмагало Р. (2007)).

Також, у переліку видань на с. 118 випущено з огляду «Енциклопедію художньої культури» (2013). Як автору, можна було б не згадувати цю монографію, якби не розділи: «Мистецтвознавство. Теорія мистецтва», «Культурологія і мистецька освіта», «Музеологія і мистецька освіта» із більше, ніж 300 позицій літератури до цих розділів, яка б дисертантці пригодилася.

Розділ 5 «Мистецтвознавчі видання в Україні кінця ХХ – початку ХХІ століття» групує за територіальним принципом періодичну, що спеціалізується на культурологічній та мистецтвознавчій проблематиці.

Висновок про мотивації їхнього існування є важливим з соціокультурної точки зору. Також важливо, що дисертантка порушує проблему якості публікацій, їхньої фаховості і пропонує шляхи вирішення назрілих проблем.

Розділ 6 «Стан мистецтвознавчої науки в Україні періоду незалежності» базується на аналізі дисертаційних праць, їхньої динаміки кількісного зростання за різними спеціальностями та аналізі проблематики сучасного мистецтвознавства. Важливо, що Ірина Матоліч вбачає початок проблем підготовки мистецтвознавців ще у середній освіті. На вищих щаблях знань, як зауважує автор дисертації, також зникають мотивації обирати професію мистецтвознавця, тим більше, писати докторські праці. Ситуацію ускладнюють і нові офіційні вимоги ДАКУ, відсутність централізованої уніфікованої інформації, проблеми ВНЗ із дамокловим мечем кількісних показників студентів у групах і так званих вимог МОН щодо «коефіцієнтів» співвідношення ставок і числа студентів, проблеми працевлаштування, дослідження надбань діаспори, рівномірності векторів досліджень, стимулювання художньої критики, проблеми кураторства і герметизму науки – ця та інша полеміка авторки довкола піднятої проблематики дає підстави вважати шостий розділ кращими сторінками дисертації. Жодна із найважливіших проблем не залишилася поза увагою дослідниці. Вона порівнює існуючий стан українського мистецтвознавства із ситуацією, яка нині є у колег закордоном. А це дозволяє робити об'єктивні висновки, куди слід рухатися науці далі.

У Висновках формулюються основні результати дослідження синхронно до поставлених завдань і мети дисертації. Визначено місію мистецтвознавства як науки, її засади. Простежено, що українське мистецтвознавство бере початок з кінця XIX ст., а національна мистецтвознавча освіта зароджується від 1918 р. Висновки підсумовують соціальну базу розвитку мистецтвознавства, усі її складові, творчу та наукову діяльність докторів та кандидатів наук, типологічний аналіз наукових видань.

Висновки дисертації збігаються з висновками автореферату, де приведено достатню за вимогами кількість публікацій дисертантки, що висвітлюють основні положення усіх розділів роботи.

Велику практичну цінність роботи Ірини Матоліч складають дисертаційні Додатки А, Б, В, що започатковують зведений «літопис» і довідник українського мистецтвознавства. Слід позитивно відзначити застосування кількісно-обчислювальних методів у додатках, що дало змогу вибудувати низку соціологічно корисних таблиць, пропорційних співвідношень та алгоритмів розвитку різних об'єктів дослідження.

Згідно вимог до опонента, надаємо зауваження щодо окремих положень дисертації.

1. Базові 3-й та 4-й розділи дисертації дещо обмежені фактологічно-констатуючим стилем викладу зібраного матеріалу. Бракує культурологічного висвітлення причинно-наслідкових зв'язків у процесах формування інституцій, ініціаторів їхнього постановня чи реорганізацій, об'єднань тощо.

2. На с. 171 у переліку дисертацій, захищених українцями в Москві, ніде не згадано дисертаційних робіт І. Жука, О. Голубця, В. Гудака, Ю. Могилевського, В. Даниленка, Ю. Борисова.

3. На с. 176 не можна погодитися з авторкою, що немає праць, де б досліджувалася скульптура. Докторська робота Ю. Бірюльова «Львівська скульптура від раннього класицизму до авангардизму (середина XVIII – середина XX ст.) – Львів: Апріорі, 2015. – 528 с.» була захищена в Польщі та нострифікована в ЛНАМ.

4. На захисті за спеціальністю «Історія та теорія культури» слід було згадати і проаналізувати монографію Р. Шмагала «Енциклопедія художньої культури. Бібліографія, документи, теорія. 4000 джерел бібліографії. 300 фотодокументів. 1000 термінів. – Львів: ЛНАМ, 2013. – 520 с., іл.».

5. При аналізі діяльності львівської школи мистецтвознавства слід було взяти до уваги програмну статтю Р. Шмагала «Шлях львівської школи

мистецтвознавства у ХХІ столітті. – Вісник ЛНАМ. – Львів, 2007.- Спецвипуск 4. – С. 5 – 24».

6. Має місце кілька помилок редакційного характеру, зокрема мистецтвознавець Григорій Островський на с. 49 названий Віталієм, на с. 148 Ольга Михайлюк стала «Михайлик» та ін.

Не дивлячись на ці зауваження, можемо стверджувати наступне: об'ємна і комплексна робота Ірини Матоліч відзначається глибиною наукового пошуку, обширним зібраним і систематизованим матеріалом. Вперше на захист винесена дисертація, де в якості об'єкта і предмета дослідження обрано засади українського мистецтвознавства, що говорить про назрілий новий етап розвитку і самоусвідомлення науки. Враховуючи вищесказане, вважаємо, що Матоліч Ірина Яремівна загалом справилася із поставленими завданнями, дисертація відповідає діючим вимогам і заслуговує на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури у спеціалізованій вченій раді К 20.051.08.

Офіційний опонент
доктор мистецтвознавства,
професор Шмагало Ростислав Тарасович,
декан факультету історії і теорії мистецтва
Львівської національної академії мистецтв

